

ПОТЕНЦІАЛ МОЛОДІЖНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА У ВІДБУДОВІ ПОВОЄННОЇ ЕКОНОМІКИ

Валерій Орлов,

доктор педагогічних наук, професор,
головний науковий співробітник лабораторії
професійної кар'єри Інституту професійної
освіти НАПН України, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0002-1843-390X>

Анотація. У статті йдеться про стан і перспективи розвитку системи підготовки здобувачів професійної освіти до молодіжного підприємництва. Зосереджується увага на викликах, пов'язаних із воєнним станом, та потенціалі молодіжного підприємництва, який може бути реалізований у повоєнний час. Автор вказує на прогалини і здобутки, які мають місце як у зарубіжних, так і у вітчизняних закладах професійної освіти. Особливе значення надається зростанню компетентності викладачів, їхній готовності до формування підприємницьких якостей майбутніх фахівців. Наголошується, що зміцнення компетентнісного підходу до навчання полегшує включення підприємництва в освітні програми, пропонуючи конкретні кроки для досягнення мети.

Ключові слова: молодіжне підприємництво, професійна освіта, відбудова повоєнної економіки.

THE POTENTIAL OF YOUTH ENTREPRENEURSHIP IN THE RECONSTRUCTION OF THE POST-WAR ECONOMY

Valerii Orlov,

Doctor of Science in Pedagogy, Professor, Senior
Research Fellow of Professional Career
Laboratory, Institute of Vocational Education and
Training of the National Academy of Pedagogical
Sciences of Ukraine

Abstract. The report deals with the state and prospects for the development of the system of training people who have obtained professional education for a career in youth entrepreneurship. About the challenges associated with martial law and the potential of youth entrepreneurship that can be realized in the post-war period. The author draws attention to the gaps and gains that occur in both foreign and domestic institutions of professional education. Particular importance is attached to the growth of the competence of teachers, their readiness to form the entrepreneurial qualities of future specialists. It is emphasized that strengthening the competency-based approach to education facilitates the inclusion of entrepreneurship in educational programs and specific steps aimed at achieving the goal are proposed.

Keywords: youth entrepreneurship, professional education, reconstruction of the post-war economy.

У сучасному науково-освітньому просторі справедливо вважається, що молодіжне підприємництво охоплює, переважно, об'єкти малого підприємництва. У країнах Східної та Центральної Європи більше половини валового внутрішнього продукту створюють саме малі підприємства. Україна значно відстає від країн Східної та Центральної Європи. Для порівняння: у Польщі на тисячу жителів припадає 51-не мале підприємство, у Чехії – 12, в Україні – лише 2.

На жаль, мале підприємництво поки що не відіграє суттєвої ролі у забезпеченні економічного зростання, його внесок у ВВП у довоєнний час становив лише 9,5 %, наразі менше.

В Україні, з початком повномасштабного вторгнення Росії, активність на ринку праці значною мірою загальмувалася. Значно збільшилось зростання безробіття серед молоді. Сприяння відновленню і зростанню потенціалу молодіжного підприємництва є чи не найважливішим завданням вітчизняної системи професійної освіти у повоєнний час.

Підприємливість означає здатність людини перетворювати ідеї в дії. Підприємницькі програми та модулі, що пропонують здобувачам професійної освіти в європейських країнах, містять у собі інструменти для творчого мислення та ефективності розв'язування проблем бізнес-середовища. Вважається, що навчання підприємству може бути особливо ефективним на заключному етапі професійного навчання, оскільки здобувачі професійної освіти близькі до вступу в трудове життя та кар'єрного зростання – це цінний шанс для них.

Система професійної освіти реалізується у різних формах. Підприємництво в цій системі здебільшого включено до національних навчальних програм в європейських країнах, принаймні, певною мірою. Крім того, є дані, що в окремих державах 90 % і 100 % учнів професійної освіти беруть участь у підприємницьких програмах під час їхнього професійного навчання. Проте програми та заходи включені в ці цифри, можуть істотно відрізнятися за інтенсивністю та ефективністю. А також є прогалини, які мають місце як у зарубіжних так і у вітчизняних школах.

До таких прогалин відносимо наступні:

- підприємництво як навчальний предмет входить не в усі сфери підготовки учнів у системі П(ПТ)О;
- участь здобувачів професійної освіти у підприємницьких проєктах доволі обмежена;
- методи навчання не завжди є ефективними;
- відсутній практичний елемент підприємництва;
- викладачі недостатньо компетентні;
- підприємництво не пов'язане з окремими навчальними предметами чи професіями;
- бізнесмени (стейкхолдери) недостатньо залучаються до освітнього процесу.

Тому, незважаючи на деякі обнадійливі дані, здається, що поглинання та ефективність навчання підприємству в Україні та й у європейських професійно-технічних школах ще далекі від досконалості.

Часткова некомпетентність викладачів у багатьох випадках сприймається як проблема, яка стосується їх практичного досвіду у сфері підприємницької діяльності. З метою вдосконалення компетентності викладачів, більшість країн пропонують деякі навчальні курси з підприємництва для педагогів, але мало хто пропонує системний підхід до вирішення даної проблеми.

З іншого боку, здається, що серйозних адміністративних перешкод для співпраці між школами та підприємствами немає, і цей тип співпраці, як правило, добре налагоджений, особливо в країнах, де діє «дуальна система». Однак це недостатньо розкриває можливості для участі малих та мікропідприємств.

Незалежно від сфери професійної підготовки, найефективнішим способом навчання підприємництву є участь здобувачів професійної освіти у практичних проєктах і заходах, в яких навчаються на практиці і отримують реальний досвід підприємницької діяльності. Проблемне навчання підприємництву, орієнтоване на здобуття досвіду, має важливе значення для розвитку підприємницького мислення та здібностей.

Найбільш часто використовуваними методами навчання є лекції, комп'ютерне моделювання та бізнес-ігри, студентські компанії, проєктна робота та робота в групах, відвідування компаній та консультування. Хоча існує широкий спектр педагогічних інструментів, здається, що є однак загальний розрив між методами навчання, які вважаються найбільш ефективними, і тими, які зараз використовуються.

Одним із пояснень може бути те, що не всі викладачі вирішують або можуть використовувати методи активного навчання. Ще одна проблема пов'язана з відсутністю міждисциплінарного способу роботи над конкретними проєктами. Нинішня ситуація така, що більшість педагогів не навчалися підприємництву. Отже, вони можуть не знати про правильний підхід до навчання підприємництву.

Початкова та подальша підготовка викладачів є найважливішою, але процес розвитку підприємливості ще не включено як системний в програми підготовки педагогів. У багатьох випадках, навчання на робочому місці здійснюється зовнішніми організаціями. Найефективніший спосіб переконатися, що компетентність педагога в цій галузі є адекватною та сучасною, а підприємництво є обов'язковою частиною педагогічної освіти. Також важливо впроваджувати підготовку до розвитку підприємливості на курсах підвищення кваліфікації.

Для органів державної влади першим кроком для узгодженого підходу доцільно було б створити керівний орган, координаційний комітет з підприємницької освіти, на національному або регіональному рівні, за участю представників як Міністерства освіти і науки, Міністерства соціальної політики, Міністерства економіки, інших відповідних відомств і організацій (включаючи бізнес-асоціації та неурядові організації).

Як наступний крок, впровадження підприємництва в якості чіткої мети в навчальну програму дозволить бути чітким сигналом того, що це важливо для кожного учня. Крім того, це полегшить роботу викладачів щодо проведення навчальних годин із відповідних предметів предмету.

Зараз можна спостерігати загальну тенденцію щодо зміни національних освітніх програм «від змісту – до компетентності». Цей процес має продовжуватися: зміцнення компетентнісного підходу до навчання полегшує включення підприємництва в освітні програми.

Серед інших заходів, рекомендованих органам державної влади, зазначимо такі:

- зробити кар'єрний пошук обов'язковим і включити підприємливість у професійну орієнтацію;
- надавати консультації для педагогічних працівників ЗП(ПТ)О щодо розробки навчальних програм та поширювати успішний досвід і практики між закладами професійної освіти;
- підтримувати некомерційні організації, місією яких є сприяння розвитку підприємницької освіти та які виступають посередниками між ЗП(ПТ)О та підприємствами.

- На рівні своєї відповідальності ЗП(ПТ)О повинні:
 - поширити підприємництво на всі напрями навчання в системі професійної освіти: поширення практичного навчання в конкретних галузях освіти з метою підприємництва та забезпечення підтримки випускників, зацікавлених у відкритті бізнесу.
 - використовувати методи, засновані на реальному досвіді (проектна робота з реальними підприємствами або з місцевими громадами, студентськими міні-компаніями тощо).
 - забезпечити доступ до експертів (від бізнесу, бізнес-асоціацій, громадських організацій), які можуть забезпечити навчання та постійну підтримку.
- Важливу роль можуть відігравати:
- бізнес-асоціації які покликані сприяти партнерству між ПТНЗ та підприємствами та мотивувати більше бізнесменів щодо участі у навчанні підприємництву;
 - Європейська комісія відіграє роль у сприянні обміну передовим досвідом, та методами підвищення обізнаності, а також у моніторингу та порівняльному аналізі процесу в країнах-членах ЄС.

Список використаних джерел:

- Алексеева, С. В., Базиль, Л. О., Байдулін, В. Б., Гриценко, І. А., Єршова, Л. М., Орлов, В. Ф., & Сохацька, Г. М. (2021a). *Основи економічної грамотності та підприємництва: навчальний посібник*. Житомир: «Полісся».
- Алексеева, С. В., Базиль, Л. О., Гриценко, І. А., Єршова, Л. М., Закатнов, Д. О., Орлов, В. Ф., Сохацька, Г. В. (2020). *Підготовка майбутніх кваліфікованих кадрів до підприємницької діяльності в умовах розвитку малого бізнесу: теорія і практика*: монографія. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/724963/>
- Алексеева, С. В., Базиль, Л. О., Байдулін, В. Б., Гриценко, І. А., Закатнов, Д. О., Єршова, Л. М., Орлов, В. Ф., & Сохацька, Г. М.; Теловата М. Т. (Ред.). (2021b). *Підприємницька компетентність майбутніх фахівців: методичний посібник*. Полісся.
- Алексеева, С., Базиль, Л., Байдулін, В., Ваніна, Н., Єршова, Л., Закантов, Д., Орлов, В., & Радкевич, О. (2019). Основи інноваційного підприємництва: програма навчальної дисципліни для закладів професійної (професійно-технічної) освіти. *Професійна освіта*, 2(83), 33–35.
- Орлов, В.Ф. (2017). Кар'єрні орієнтації суб'єктів сучасної професійної школи. *Professional Pedagogics*, 13, 15-21.
- Фурса, О., & Орлов, В. (2015). Проблеми проектування професійної кар'єри майбутніх фахівців із дизайну. *Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент*, 10, 5-17.